

Valeriu Sîrbu, Cătălin Borangic, *Pumnalul sica în nordul Dunării (~200 a. Chr. – 106 p. Chr.): Semiotica marțială a puterii [Le poignard sica au nord de Danube (~200 av. J.-C. – 106 ap. J.-C.): Sémiotique martiale du pouvoir]*, Brăila, Ed. Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, 2016, 247 p., (ISBN 978-606-654-188-6)

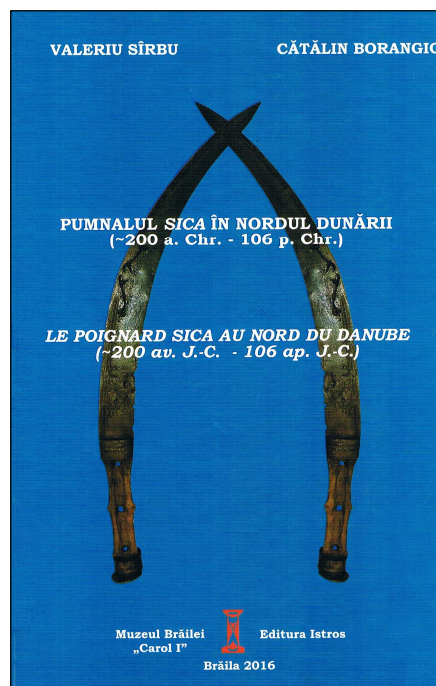
**ALIN HENȚ**

Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca  
alinhnz@gmail.com

La început de secol XXI, în diferite părți ale lumii se resimt efectele agresiunilor, violențelor sau războaielor. Avem în minte, în principal, recentele și nesfârșitele lupte din Orientul Apropiat sau actele de terorism care au zguduit Statele Unite ale Americii, continentul european sau diferitele țări africane. Contextul social și politic pe care îl trăim, sau mai bine spus efectele sale, nu au avut cum să nu își lase amprenta și asupra arheologiei. Dacă în secolul precedent, dominat de ororile celor două conflagrații mondiale, arheologii au adoptat o viziunea pacifistă asupra trecutului, tendința actuală în mediul academic este exact opusă, după cum reiese dintr-un recent studiu<sup>1</sup>.

Arheologii au trebuit să răspundă acestei provocări, iar simpozioanele și lucrările<sup>2</sup> care au vizat aceste subiecte de studiu stau mărturie în acest sens. Tot în acest context, în ultimul deceniu, se poate constata o revigorare a unui subiect sensibil al sfârșitului epocii fierului în România, armamentul. Numărul studiilor care au atins acest subiect, înrudit din punct de vedere al câmpului lexical cu violența sau războiul este în continuă creștere. Încercând să observ care au fost cauzele care au dus la apariția acestui „val” în istoriografia din România, pe lângă cele de ordin justificativ<sup>3</sup> sau cele care vizează contextul social și politic, aș menționa și o alta: reconstituirea istorică. Trupele și asociațiile de reconstituire istorică oferă publicului larg, spre deliciul acestuia, confruntări între „daci” și „romani” la diferite evenimente mai mult sau mai puțin culturale. În plus, între rândurile acestor organizații au aderat și unii dintre arheologi, ceea ce a conferit acestor grupuri o aură de legitimitate.

În această ordine de idei, cea mai recentă lucrare care vizează problematica armamentului este cea semnată de Valeriu Sîrbu și Cătălin Borangic. Exponenți ai unor valuri diferite ale istoriografiei, cei doi autori au redactat o lucrare apărută anul acesta



<sup>1</sup> Armit *et al.* 2006, p. 1.

<sup>2</sup> Aș menționa, în principal, Parker Peason, Thorpe 2005 și Florea, Cristescu 2009.

<sup>3</sup> De cele mai multe ori se invocă faptul că piesele de armament nu au constituit subiectul unor lucrări generale, ele fiind tratate de cele mai multe ori doar în capitolele diferitelor lucrări, idee la care subscriu.

sub egida Muzeului Brăilei „Carol I”, la editura Istros. *Pumnalul sica în nordul Dunării* (~200 a. Chr. – 106 p. Chr.)/*Le poignard sica au nord de Danube* (~200 av. J.-C. – 106 ap. J.-C.), după cum reiese și din titlu, este un volum bilingv, româno-francez. Numele pretențios ales al subtitlului, *Semiotica marțială a puterii/Sémiotique martiale du pouvoir*, are menirea de a suscita încă de la început interesul cititorului avizat. Scopul principal al acestui volum este de a oferi o „istorie” a acestui tip de armă, pumnalul de tip *sica*, în nordul Dunării și de a strânge la un loc, sub forma unui catalog, informațiile de identificare a diferitelor piese (locul descoperirii, contextul, inventarul, dimensiunile, datarea cronologică sau eventuale observații).

Lucrarea se prezintă sub forma unei incursiuni arheologico-istorico-birocratice, multe dintre informații au trebuit „(re)săpate” în registrele, cataloagele sau depozitele diferitelor instituții cu caracter muzeal din țară. Trebuie remarcată sânguința de care dau dovadă autorii în strângerea diferitelor piese împrăștiate între mai multe instituții muzeale, cu atât mai mult cu cât unele dintre piese au fost rătăcite împreună cu informațiile lor, alte piese au fost braconate și vândute pe internet, astfel încât detaliile lor de identificare au adeseori caracter ambiguu. Acest efort contrastează cu informațiile anacronice sau neconcludente care sunt oferite în această lucrare și asupra cărora voi insista în rândurile următoare. Totuși unele dintre acestea pot fi puse pe seama unor inadvertențe, atât din partea autorilor, cât și din partea editurii.

În primul rând, după cum remarcă și autorii, cronologia acestor piese pare să fie principala lor problemă. Datele larg în intervalul cronologic al secolelor II-I a.Chr., este remarcată absența lor pe parcursul secolului I p.Chr. Penuria descoperirilor pentru secolul I p.Chr. este pusă pe seama lipsei mormintelor, din moment ce majoritatea acestor piese provin din contexte cu caracter funerar. Chiar dacă autorii încearcă să ne convingă că există și unele excepții pentru secolul I p.Chr. (p. 26), depunerea ritualică de la Pietroasa Mică – *Gruuiu Dării* (jud. Buzău), armele de la Mala Kopanya (Ucraina) sau, cu prudențele de rigoare, depunerile de la Bulbuc (jud. Alba), în capitolul dedicat catalogului descoperirilor (capitolul al VII-lea), tocmai aceste piese (Nr. 5, 6, 7, 8, 9, 27, 28, 29, 30, 31, 40<sup>4</sup>) sunt datate în secolul I a.Chr.

Pe baza formelor diferite ale pumnalelor de tip *sica* se încearcă o rediscutare a tipologiei desprinzându-se mai multe tipuri, fără decor (tipul A) sau cu decor (tipurile B și C), cu mânerul terminat sub forma unei prelungiri triunghiulare (limbă – tipul B) sau cu o prelungire a materialului lamei, protejat de manșoane de gardă (tipul C). La o primă vedere cititorul este confuz deoarece se specifică existența a trei tipuri de pumnale, A, B și C, cel din urmă fiind și cel mai reprezentativ din punct de vedere statistic, ca mai apoi să apară și un tip diferit, D, care pentru autori ar fi „copii ale mai celebrelor *sica*” sau „cuțite de lovit” (p. 38). Fără detaliile morfologice specifice, în această categorie sunt incluse, în principal, descoperirile din Munții Orăștiei. Cititorul nu este lămurit dacă aceste piese sunt copii sau cuțite de lovit. Surprinde neinclusiunea în discuție a piesei descoperite în proximitatea turnului din *Poiana lui Mihu* (jud. Hunedoara)<sup>5</sup>, piesă care la prima vedere respectă una dintre caracteristicile acestui tip de armă, canalul de scurgere a sângelui.

<sup>4</sup> Pumnalul de la Pietroasa Mică – *Gruuiu Dării* este prezentat în datare ca aparținând secolului I a.Chr., urmând ca mai apoi în comentarii să se specifice că „A fost descoperită într-o depunere ritualică din sec I p.Chr., în incinta sacră de aici, el fiind una dintre rarele piese databile în primul veac al erei creștine” (p. 84).

<sup>5</sup> Pescaru *et al.* 2014, p. 9, Illus. 18/1.

Poate cea mai spectaculoasă argumentație a acestui volum o constituie capitolul al IV-lea. Autorii încearcă să ne convingă de faptul că grupul Padea-Panaghiurski Kolonii, grup căruia îi sunt atribuite pumnalele de tip *sica*, împreună cu inventarul specific (piese de armament – spade și vârfuri de lănci – piese de harnașament, podoabe sau vase ceramice), nu ar fi un conglomerat etnic<sup>6</sup>, ci ar fi un grup autohton, „dacic”. Cu siguranță, o astfel de idee va stârni dezbateri în mediul arheologic. Consider că, din moment ce se vorbește de componența etnică a acestui grup, poate ar fi fost de salutat și o definiție a felului în care autorii acestei lucrări văd aceste aspecte. Fără a insista prea mult asupra acestor lucruri, literatura arheologică de specialitate<sup>7</sup> definește un grup etnic ca acel grup de oameni care se simte diferit și este perceput diferit de ceilalți oameni cu care interacționează, pe baza percepției despre diferențele culturale sau a unei descendențe comune. Mă pot pune de acord cu autorii care subliniază că prezența unor tipuri de arme sau podoabe aparținătoare altor spații cu identități diferite nu indică implicit și prezența lor etnică, dar tocmai această manieră „internațională” de reprezentare a defuncțiilor – zăbale de tip „tracic”, spade de tip „celtic”, podoabe – nu poate fi redusă la următoarele „schimburi comerciale ori daruri, rapturi, alianțe matrimoniale” (p. 47). În teorie, arheologia socială contemporană propune alte moduri și modele de interpretare pentru astfel de cazuri, neexplorate în această lucrare: relațiile de agenție, consum, gust, identitate, eventual unele tipuri de capital<sup>8</sup> etc. Diferențele sesizate în cadrul acestei manifestări, necropole sau morminte singulare, îngropări în urnă sau tumulare, eventual unele cenotafe sau depuneri de arme, pot fi punctele de pornire în dezlegarea acestui puzzle. În lumina acestor noi teorii precum și a „dovezilor arheologice”<sup>9</sup>, putem vorbi chiar de anumite „modele” de reprezentare, care pot conferi defunctului (individului) o identitate etnică și nu neapărat apartenența sa la un grup etnic, în această ecuație identitatea etnică fiind o chestiune de alegere.

În general, lucrarea marșează într-o manieră pozitivistă de la începutul și până la sfârșitul ei pe o premisă, existența unor elite militare sau războinice care își fac simțită prezența începând cu secolul al II-lea a.Chr., eventual chiar înainte, și până la momentul cuceririi romane. Dovezile arheologice care converg spre o datare a acestor piese în secolul I p.Chr., după cum am văzut, sunt foarte limitate, singurele dovezi palpabile constituindu-le scena „anchilozată” în istoriografie a „sinuciderii ultimului rege dac cu o astfel de armă”, exprimată pe cele două monumente ale epocii romane, Columna lui Traian și monumentul funerar al lui Tiberius Claudius Maximus, sau depunerea ritualică de la Pietroasa Mică – *Gruia Dării* (?). Nici etajările cronologice, ce-i drept sumare, propuse recent în istoriografie<sup>10</sup>, care împiedică corelarea grupului Padea-Panaghiurski Kolonii (PPK) cu epoca lui Burebista și, implicit, cu epoca „clasică” a Regatului dacic, nu pare a-i împiedica pe autori în susținerea teoriei lor. Fără a nega caracterul militar al elitelor sfârșitului epocii fierului în spațiul României, lucru subliniat și de Kris Lockyear<sup>11</sup>, consider că lucrarea este departe în a oferi un răspuns univoc în această problematică, cu atât mai mult cu cât în Munții Orăștiei tocmai acest tip de armă pare să

<sup>6</sup> Ipoteză susținută de prezența unor artefacte care provin din mai multe spații cu identități diferite.

<sup>7</sup> Jones 1997, p. xiii.

<sup>8</sup> *Sensu* Bourdieu 1986, p. 241-258.

<sup>9</sup> Trebuie subliniat faptul că puține descoperiri au beneficiat de o cercetare arheologică, majoritatea având caracter fortuit.

<sup>10</sup> Teleagă 2014, p. 310-311.

<sup>11</sup> Lockyear 2004, p. 70.

se fi transformat într-o armă mult mai masivă, care, chiar dacă îi spunem pumnal de tip D (copie a mai celebrelor *sica* sau cuțit de lovit), prezintă diferențe morfologice notabile.

Într-o primă fază, capitolul al VI-lea se apropie de ceea ce se numește arheologia experimentală, prin realizarea unui pumnal curb într-un atelier de făurărie, utilizând într-o oarecare măsură procedeele antice. Testele efectuate ulterior de către un expert Aikido privind eficacitatea acestui tip de armă consideră că nu își au locul într-o lucrare cu caracter științific.

Asupra unui singur aspect voi mai stăruii, și anume numele subtitlului, *Semiotica marțială a puterii*, pe care îl consider neinspirat. Cititorul avizat poate deduce că puterea acestor elite se manifestă din punct de vedere militar pe durata a aproximativ două secole, uneori această putere putând fi completată și de unele aspecte ideologice, având în vedere decorul unora dintre piese. Semiotica nu se rezumă doar la atât și nu se ocupă doar cu studiul semnelor, în această ecuație semnele constituind idei, cuvinte, imagini, sunete și obiecte implicate activ în procesul comunicativ. Semiotica se ocupă cu sistemele de semne și modurile de reprezentare pe care ființele umane le folosesc pentru a-și transmite emoțiile, ideile sau experiențele trăite<sup>12</sup>. Părinții studiului semioticii și cei mai citați autori în literatura arheologică sunt Ferdinand de Saussure și Charles Sanders Peirce. Dacă pentru primul, semnele se definesc în mod arbitrar doar prin două entități: semnificantul (*signifier*) și semnificatul (*signified*), abordarea lui Peirce permite interacțiunea dintre semn, obiect și „interpretant”<sup>13</sup>. Această viziune permite atribuirea „inteligenței active” atât asupra oamenilor din trecut, cât și asupra culturii lor materiale. Prin relația semnului cu obiectul denotat, un semn poate fi arbitrar (simbol/*symbol*) sau non-arbitrar (icon/*icon* și index/*index*).

Astfel, dintr-un punct de vedere al semioticii, pumnalul de tip *sica* poate fi analizat în felul următor:

– index – semne din care se poate deduce existența unui obiect. Pumnalul de tip *sica* este un index, în primul rând, deoarece se întâlnește într-un spațiu geografic bine definit (nordul Bulgariei, Oltenia, Muntenia și sudul Transilvaniei). În al doilea rând, pumnalul de tip *sica* este tot un index pentru că acest tip de armă provine din descoperiri cu caracter funerar.

– icon – implică o asemănare cu obiectul denotat, prin aceasta stabilindu-se o relație între semn și obiect. Din punct de vedere formal, pumnalul de tip *sica* este un icon deoarece seamănă cu alte obiecte din acest spațiu și acest interval cronologic.

– simbol – sunt semne care presupun existența unui interpretant. Astfel, pumnalul de tip *sica* poate fi privit ca element identitar.

După cum am menționat deja, trebuie remarcat efortul de care dau dovadă V. Sîrbu și C. Borangic în realizarea acestui volum. Greutatea identificării unor toponime, rătăcirea pieselor, redescoperirea lor în colecțiile muzeale, reformarea unor instituții, activitatea intensivă a căutătorilor de comori care scot astfel de piese, după cum au remarcat și autorii, toate au constituit piedici în realizarea lucrării de față. Privită în ansamblu, lucrarea nu se ridică la normele metodologice ale unei lucrări de specialitate de nivel european, fapt subliniat pe alocuri, dar cuantificarea valorii științifice a acestei lucrări se află la latitudinea fiecărui cercetător care are ca subiect de studiu sfârșitul epocii fierului.

<sup>12</sup> Preucel 2007, p. 5.

<sup>13</sup> Hooder, Hutson 2003, p. 63-65.

**Bibliografie**

- Armit *et al.* 2006 – I. Armit, C. Knüsel, J. Robb, R. Schulting, *Warfare and Violence in Prehistoric Europe: An Introduction*, în *JCA*, 2, 1, 2006, p. 1-11.
- Bourdieu 1986 – P. Bourdieu, *The forms of capital*, în vol. ed. J. Richardson, *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, New York, 1986, p. 241-258.
- Florea, Cristescu 2009 – G. Florea, C. Cristescu (ed.), *Armament și armată în Dacia preromană și romană*, *Studia UBB – Historia*, 54, 1-2, 2009.
- Hodder, Hutson 2003 – I. Hodder, S. Hutson, *Reading the Past: Current approaches to interpretation in archaeology*, Cambridge, 2003.
- Jones 1997 – S. Jones, *The Archaeology of Ethnicity: Constructing Identities in the Past and Present*, London – New York, 1997.
- Lockyear 2004 – K. Lockyear, *The Late Iron Age background to Roman Dacia*, în vol. ed. W. S. Hanson, I. P. Haynes, *Roman Dacia. The Making of a provincial society*, Pourtsmouth – Rhode Island, 2004, p. 33-73.
- Parker Pearson, Thorpe 2005 – M. Parker Pearson, I. J. N. Thorpe (ed.), *Warfare, Violence and Slavery in Prehistory: Proceedings of a Prehistoric Society Conference at Sheffield University*, BAR (S) 1374, Oxford, 2005.
- Pescaru *et al.* 2014 – A. Pescaru, G. Florea, R. Mateescu, P. Pupeză, C. Cristescu, C. Bodó, E. Pescaru, *The Dacian Fortress from Costești-Blidaru – Recent Archaeological Research. The Towers from La Vămi, Poiana lui Mihiu, Platoul Făeragului (I)*, în *JAHA*, 1, 2014, p. 3-28.
- Preucel 2007 – R. Preucel, *Archaeological Semiotics*, Blackwell, 2007.
- Teleagă 2014 – E. Teleagă, *Pecetea lui Skyles și tumultii fastuoși de la Agighiol și Cugir. Omisiune și falsificare în fondarea mitului „strămoșilor” românilor, geto-dacii*, în *SCIVA*, 65, 3-4, 2014, p. 295-318.